

ზვიად ტყეშელაშვილი

ისტორიის დოქტორი, თამარ მეფის სახელობის უნივერსიტეტის პროფესორი

**ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი განვითარების
იტაპები და პერსპექტივები ვლახეთისა და ქართლის
სამეფოთა ისტორიის კონტექსტში**

საისტორიო მეცნიერების პრაქტიკული გამოყენებითი ნაწილია – თვალი ადევნოს ერების განვითარების გზას წარსულიდან მომავლისკენ პერსპექტივაში, მისი უკეთ შეცნობის მიზნით. განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ნაციონალობის საკითხების შესწავლა, რადგან მას უკავშირდება სახელმწიფოებრივ-ტერიტორიული მოწყობის ძირითადი პრობლემატიკა.

კვლევის მიზანია, ერთი ისტორიული მონაკვეთის ფონზე წარმოჩნდეს სახელმწიფოთა განვითარების კანონზომიერება. შესწავლილი იქნა მეფე ვახტანგ VI-ის (XVII-XVIII სს.) პოლიტიკური და კულტურული მემკვიდრეობა, რომელიც განსაკუთრებულია თავისი მნიშვნელობით საქართველოს ისტორიაში. ეს არის ეპოქა, როდესაც საფუძველი ჩაეყარა საქართველოს თანამედროვე სახელმწიფოდ ჩამოყალიბებას, შეიქმნა ბაზისი, რომელზეც აშენდა ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი ცნობიერება.

სახელმწიფოებრივი იდეოლოგია არის რაციონალურად განსაზღვრულ პრინციპთა ის სისტემა, რომელშიც ერთ სისტემადაა გაერთიანებული ნაციის ღირებულებითი ორიენტირები და პრაქტიკული მოქმედების პრინციპები.

საკუთრივ, ცნება ნაცია ხშირად გამოიყენება სხვადასხვა მნიშვნელობით. ის გამოხატავს როგორც ადამიანთა სისხლით ნათესაობით ერთობას, ასევე ერთ გეოგრაფიულ არეალში მცხოვრებთა ინსტიტუციონალურ ლოიალობაზე აგებულ ერთობასაც, იმის მიხედვით, თუ როგორია სოციალურ ჯგუფში არსებული თვით-იდენტიფიკაცია, თვით-იგივეობა (self-same). ქართულ ენაში ოდითგანვე არსებობდა ამ ორივე ტიპის აღმნიშვნელი ტერმინები: მონოგენური „ნათესავი“ და ჰეტეროგენული „ერი“.

თანამედროვე მეცნიერებაში დამკვიდრებული პერენიალიზმი ნასაზრდოებია ნატურალისტური დამოკიდებულებით (პრიმორდი-ალიზმით), რომ ერები, ნაციები, ოდითგანვე არსებობდნენ და მათი განვითარება ისტორიულ პერსპექტივაში ხდება. იგი პერიოდულობასაც ხსნის, როგორც ნაციების განვითარების ისტორიულად მეტ-ნაკლებად მდგრად ეპოქებს, მაგრამ ამავე დროს შეიცავს ნაციათა წარმოშობის მოდერნისტულ იდეასაც [7, 392-409; 8].

განსაკუთრებით XIX საუკუნიდან აქტიურად განიხილება ერ-სახელმწიფოების კულტურული, ეთიკურ-ესთეტიკური, მორალური ასპექტები. განვითარდა სოციალური მეცნიერებებიც. აქტიურად შეისწავლება სოციალური ქცევის ფსიქოლოგია, მორალური ფასეულობების საფუძვლები.

იკვეთება საზოგადოების ორი ტიპი – კოლექტივისტური და ინდივიდუალისტური. მეცნიერებაში დაკანონებული დეტერმინიზმის გამო, ეს ტიპები ლოკალურად განიხილება, რის შესახებაც ორიგინალურ თეორიას ავითარებს ისტორიის ფილოსოფიის მკვლევარი პ. სოროკინი [9]. იგი აღნიშნავს, რომ კოლექტივისტური, ან ინდივიდუალისტური მისწრაფებები მორიგეობით აღიძვრება კაცობრიობის ისტორიაში და მონაცვლეობით განაპირობებენ სოციო-კულტურულ ფასეულობებს. ისევე, როგორც ტონინი ახდენს ცივილიზაციების ლოკალიზებას დროსა და სივრცეში, სოროკინიც აღნიშნავს, რომ ამ ორი მისწრაფების ერთდროულობა შეუძლებელია. ევროპის ისტორიის მაგალითზე იგი ხსნის თანმიმდევრობას და ანტიკურ ცივილიზაციას ახასიათებს ინდივიდუალისტურად, რომელსაც ცვლის რელიგიური, კოლექტივისტური შუა საუკუნეები; მის მომდევნოდ ასევე ინდივიდუალისტური აღორძინების ხანა და ა. შ.

სოროკინის ეს ეპოქები შესაძლებელია დახასიათდეს, როგორც ანთროპოცენტრისტული ან თეოცენტრისტული პერიოდები.

თანამედროვე ბიჰევიორიზმი სოციოკულტურულ ქცევას შეისწავლის პრაგმატიზმის ასპექტში და გამოავლენს მიზანს, რისთვისაც ქცევა, ან ქცევათა ერთობლიობა ხორციელდება.

ზემოთაღნიშნულ შეხედულებათა ერთობლიობა ერთმანეთს ეწინააღმდეგება, ეთანხმება, ან ერთმანეთისგან გამომდინარეობს, მაგრამ თანამედროვე კვლევები იმ რეალობას ეფუძნება, რაც მეცნიერების განვითარებამ მოიტანა. ის შეიძლება დახასიათდეს, როგორც ონტოლოგიური დეტერმინიზმი, ანუ არსებულის კანონზო-

მიერების გამოვლენა თავისი წინაპირობებით (მიზეზებით) და შედეგებით.

ისტორიაში იკვეთება კანონზომიერება: ეთნოსი – მითოლოგია; სახელმწიფო – რელიგია და რუმინეთ-საქართველოს თანამედროვე ერ-სახელმწიფო – იდეოლოგია.

ითვლება, რომ სოციალური ერთობის ეს ფორმები (ეთნოსი, სახელმწიფო და ერ-სახელმწიფო) მემკვიდრეობითია და მათ შორის არის გარდამავალი პერიოდები, როდესაც საზოგადოება ახალ ეტაპზე გადადის. სამივე მათგანს ახლავს სხვადასხვა ფორმით გამონახული ფასეულობათა კოდექსი. მასში აისახება „სამყაროს სურათი“, რომელიც ერთგვარი გზამკვლევი ხდება საზოგადოებრივი ერთობისთვის.

სწორედ ამგვარი გარდამავალი ეპოქა დადგა აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნებისთვის XVII-XVIII საუკუნეებში.

ისტორიამ იცის გამეორებები. მაგრამ არც ერთი ქვეყნის ბედი ისე არ ჰგავს ერთმანეთს, როგორც რუმინეთის და საქართველოს ისტორია, მოყოლებული XVII საუკუნის მეორე ნახევრიდან; მით უმეტეს, რომ მასში მონაწილე გმირები ბიოგრაფიითაც და საქმიანობითაც ერთმანეთთან მჭიდროდ იყვნენ დაკავშირებულნი.

ამასიის 1555 წლის ზავით ოსმალეთმა და სპარსეთმა საქართველო შუაზე გაიყვეს: დასავლეთ საქართველო (იმერეთის სამეფო და მასში შემავალი სამთავროები) ოსმალეთს დარჩა, ქართლ-კახეთი კი სპარსეთს. დამპყრობლებმა ჯერ გაინაწილეს საქართველოს სამხრეთ-დასავლეთი რეგიონი – სამცხე, საბოლოოდ კი, საქართველოს პოლიტიკურად და სამხედრო თვალსაზრისით მოწინავე კუთხე – მესხეთი, ოსმალეთმა მიიტაცა.

ყველაზე მტკივნეული, რაც სპარსეთის შაჰების პოლიტიკაში იყო, ქართველი მეფეების სარწმუნოებრივ საკითხს ეხებოდა. რაც არ უნდა დიდი დამსახურება ჰქონოდა სპარსეთის წინაშე, მაჰმადის რჯულის მიუღებლად შაჰი ტახტზე არც ერთ მეფეს არ დაამტკიცებდა. გამუსლიმებული ქართველი მეფე-დიდებულები სანაცვლოდ სპარსეთის კარზე დიდ თანამდებობებს იღებდნენ. ისინი თითქმის საუკუნენახევარი [XVII-XVIII ს.-ის დასაწყისი] ყულარაღასები და ისპაჰანის ტარულები იყვნენ. სპარსულ ჯარში ქართველების რაოდენობა გამორჩეულად დიდი იყო.

1709 წელს ყანდაარში ავღანელთა ბელადმა – მირ-ვეისმა მოკლა ვახტანგის ბიძა, მეფე გიორგი XI. 1711 წელს იქვე მოკლეს ქართლის მეფედ ახლად დანიშნული ქაიხოსროც. ქართლის ვალის

ადგილი განთავისუფლდა და 1712 წელს ვახტანგი ისპაჰანში გაემგზავრა ტახტზე დასამტკიცებლად, თუმცა უარი თქვა გამაჰმადიანებაზე, სპარსეთი კი ქრისტიან ქართველ მეფეს ტახტს აღარ მისცემდა. ამ მისთვის კრიტიკულ პერიოდში მას მაჰმადიანი ქართველი მეფეების იმედი უფრო მეტად ექნებოდა და პრინციპულად ითხოვდა ქართველი მეფეებისაგან სარწმუნოების შეცვლას.

გამაჰმადიანებაზე უარის თქმის გამო, ვახტანგი შაჰმა როგორც ტყვე, ისე გაგზავნა ქირმანს, მის ადგილზე კი იესე ალი-ყული ხანი დანიშნა. ფაქტობრივად, ვახტანგს სპარსეთში პატიმრობა მიუსაჯეს, როდესაც იქიდან სამშობლოში დაბრუნების უფლება არ მისცეს. შაჰის ამგვარი პოლიტიკით შეწუხებულმა ვახტანგმა ევროპის ქვეყნების დახმარებით სცადა სპარსეთის აგრესიისგან თავის დაღწევა. ქართლის მეფეს ეროვნული სახელმწიფოს აღორძინება-განმტკიცება, სპარსეთის ბატონობისგან თავდახსნა ჰქონდა მიზნად დასახული და ამ მიზნისათვის ევროპის ქვეყნების გამოყენება სურდა. სპარსეთთან დაპირისპირებას და მისგან გაქცევას ქართლის მეფეს დამპყრობლის უაღრესი დასუსტებაც აბედვინებდა. ის მკვეთრად, დაპყრობილი ქვეყნის მმართველისთვის უჩვეულო სითამამით გაემიჯნა სპარსულ ორიენტაციას და მთელ იმედებს რომის პაპსა და საფრანგეთის მეფეზე ამყარებდა [1, 135]. პარალელურად კიდევ უფრო ძლიერდებოდა მეზობელი ოსმალეთი, რომლის აგრესიული სურვილი დასავლეთ საქართველოს აღარ ჯერდებოდა. მისი შეკავება მხოლოდ ანტიმაჰმადიანურ კოალიციას თუ შეეძლო, რომელსაც ქრისტიანული ევროპა შექმნიდა.

ევროპაში გაგზავნილ ელჩობას ვახტანგის ბიძა და აღმზრდელი, დიდი ქართველი მწერალი და სწავლული სულხან-საბა ორბელიანი ჩაუდგა სათავეში.

მაშინდელ ევროპას საქართველოს გამო სპარსეთთან და ოსმალეთთან დაპირისპირება არ სურდა. ამ მიზეზით, სულხან-საბას დიპლომატიური მისია ევროპაში 1713-1715 წლებში უშედეგოდ დასრულდა. საბას მოლაპარაკებებს საფრანგეთის მეფის – ლუდოვიკო XIV-ისა და პაპის – კლემენტე XI-ის კარზე ქართლის მეფისათვის რაიმე წარმატება არ მოუტანია.

ევროპული ორიენტაციის ქართველი მეფე, ჯერ კიდევ მეფის მოვალეობის შესრულების დროს, შეუდგა კულტუროლოგიურ საქმიანობას. სარწმუნოების განმტკიცებისა და ეროვნული ცნობიერების გასაძლიერებლად საჭირო იყო წიგნების დაბეჭდვა და ფართოდ გავრცელება. პირველი ქართული წიგნი იტალიაში, 1629 წელს

დაიბეჭდა იტალიელი სტეფანე პაოლინისა და ქართველი ნიკიფორე ირბახის მიერ. ამ სახელით იცნობდნენ კახეთის მეფის – თეიმურაზ I-ის ელჩს რომში – ნიკოლოზ ჩოლოყაშვილს, რომელიც იქ 1628 წელს ჩავიდა. ქართული სტამბის დაარსებას ცდილობდა მეფე არჩილიც, რომელიც პოლიტიკური და სამხედრო დახმარების მისაღებად 1685 წელს მოსკოვში ჩავიდა. 1705 წელს მან მოსკოვში ქართული შრიფტით დაბეჭდა კიდევც ფსალმუნნი.

ქართულ მეცნიერებაში არსებობს მოსაზრება, რომ მეფე არჩილს მოსკოვში წასვლისას ანთიმოზ ივერიელი ახლდა თან. წიგნების ბეჭდვის ინტერესიც მას არჩილის ამაღლაში ყოფნისას გასჩენია. უკან დაბრუნებისას ის კავკასიელ მთიელებს შეუპყრია და ოსმალეთში გაუყიდათ. საბოლოოდ ანთიმოზი იერუსალიმის პატრიარქთან მოხვედრილა და იქ გაუგრძელებია ცოდნის სრულყოფა და წიგნების ბეჭდვის სურვილის აღსრულება. ამ გზით მოხვდა ანთიმოზ ივერიელი რუმინეთში, რომელიც ისევე განიცდიდა ოსმალეთის ექსპანსიას, როგორც საქართველო. ქართველმა მკვლევრებმა – პ. კარბელაშვილმა [2, 132], ა. ხახანაშვილმა [3, 367-368] და ზ. ჭიჭინაძემ [4, 56-60] ჯერ კიდევ XIX ს-ის ბოლოს თბილისის სტამბის დაარსება ანთიმოზ ივერიელსა და ქართველებს შორის მოლაპარაკების შედეგად მიიჩნიეს. შემდგომმა კვლევებმა ეს მოსაზრება განამტკიცეს. გაირკვა, რომ თბილისის სტამბიდან გამოსული პირველი წიგნი ანთიმოზს გაუგზავნეს და მან ეს წიგნი ვლახეთის მთავარს უძღვნა. თავისი ხელით წიგნზე გაკეთებულ წარწერაში ვლახეთის მმართველის – კონსტანტინე ბრინკოვიანუსადმი მიძღვნილი ხოტბით ანთიმოზ ივერიელი ქართველი ხალხის დიდ მადლიერებას გამოხატავდა რუმინელი მმართველის მიმართ, რომელმაც ქართული სტამბის დაარსებას შეუწყო ხელი. ანთიმოზ ივერიელმა თბილისში სტამბის გასამართად გამოგზავნა თავისი მოწაფე მიხეილ იმტვანოვიჩი. ქართველების მონაწილეობითა და ქართული ხელნაწერების მიხედვით დამზადებული შრიფტით დაიბეჭდა პირველი წიგნი, რისთვისაც ქართლის მეფემ დიდძალი სულიერი და მატერიალური ფასი გაიღო, როგორც პირველივე წიგნის – სახარების ანდერძშია ნათქვამი [6, 113]. თბილისის სტამბაში გამოცემულ წიგნებს შორის გამორჩეული 1712 წელს დაბეჭდილი შოთა რუსთაველის პოემა – „ვეფხისტყაოსანია“.

ვახტანგ VI-სა და ანთიმოზ ივერიელს მონამეობრივი ბედი ხვდათ წილად. ერთნაირი პოლიტიკური ორიენტაციაც განპირობებული იყო ქრისტიანული საწმუნოებისადმი მათი უსაზღვრო ერ-

თვულებითა და რწმენაში სიმტკიცით. მათ არა მარტო ეთნიკური წარმომავლობა აკავშირებდათ, არამედ ეს რწმენა და საკუთარი სულიერი მისიის ამგვარი გააზრება.

ქართლის მეფისათვის ევროპული განვითარების გზა, სულიერი და კულტურული ღირებულებები სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანი იყო, ისევე, როგორც დიდი სულიერი მამის – ანთიმოზ ივერიელისათვის. ვახტანგ VI-მ ამ მისიის აღსრულებისათვის უძნელესი, თითქმის მოწამეობრივი გზა გაიარა.

იმან, რომ რუსეთმა უძლეველის სახელით ცნობილ შვედეთის მეფე კარლოს XII-ს სძლია, ორივე იმდენად მოხიბლა, რომ მათი არჩევანი რეალური გახადა. ვფიქრობთ, მეფე არჩილისა და ვახტანგთან სიახლოვის შემთხვევაში, მით უმეტეს, თუ რუსეთში ახლდა არჩილს, წმინდა ანთიმოზი გარკვეული იქნებოდა ისეთ პირადულ თემაში, როგორიც პეტრეს ქართული წარმოშობის საკითხია, ასევე, ეცოდინებოდა არჩილის შვილებთან მისი მეგობრობის ამბავიც. გარდა ერთმორწმუნეობისა და მოკავშირის პოვნის სურვილისა, ვახტანგს რუსეთზე დამყარებული იმედები ხომ ამ მხრივაც უმტკიცდებოდა. გარდა მთავარი მიზნის – თავიანთი ქვეყნების ეროვნული განთავისუფლებისა და ქრისტიანული რწმენის გადარჩენისა, ამ ადამიანურმა ფაქტორმაც აუცილებლად ითამაშა როლი როგორც ანთიმოზ ივერიელის, ასევე ვახტანგ VI-ის პოლიტიკური ორიენტაციის ჩამოყალიბებაში.

ვახტანგ VI-ის ელჩობის ევროპიდან დაბრუნების შემდეგ, 1716 წელს ვახტანგი იძულებით გამაჰმადიანდა, როგორც ისტორიკოსი ვახუშტი ბაგრატიონი ამბობს: „მხოლოდ სიტყვით და არა საქმითაც“. მეფეს ამ უმძიმესი გადაწყვეტილების მიღებაში თავად სამეფოს ეკლესიის მამებმაც უბიძგეს: ისინი მიხვდნენ, რომ სხვა მმართველები ქვეყანას უფსკრულისკენ მიაქანებდნენ, ვახტანგს ქრისტიანობაზე უარის თქმის გარეშე მეფობას არ მისცემდნენ, ის მაჰმადიანიც კი ქრისტიანულ ქვეყანას უდიდეს სარგებლობას მოუტანდა.

სპარსელთა წინაშე ამ დათმობით ვახტანგ VI-ის ავტორიტეტი აღსდგა, შაჰმა, ტრადიციისამებრ, ის დატოვა სპარსეთში, ქართლის ჯანიშინად კი შაჰ ნავაზ-ხანის სახელით მისი ძე – ბაქარი დანიშნა. ამავდროულად, შაჰ სულთან ჰუსეინმა ვახტანგს სპასალარის წოდება უბოძა და სპარსეთის ჯარების სარდლობაც მისცა [5,45]. ამის შემდეგ, 1716-1721 წლებში ქართლის სამეფოს ნორმალური ურთიერთობა აღუდგა სპარსეთის სამეფო კართან, მაგრამ

ქართველი მეფე და მისი თანამოაზრენი ამ ურთიერთობას უკვე აღარ უფრთხილდებოდნენ, რუსეთის იმედით, ძველი დამპყრობლისადმი ზურგის შექცევას ცდილობდნენ.

ეს წლები რუმინეთშიც მძიმე პოლიტიკური მოვლენებით აღინიშნა. 1714 წელს თურქებმა სიკვდილით დასაჯეს ვლახეთის მთავარი კონსტანტინე ბრინკოვიანუ, ხოლო 1716 წელს – უკანასკნელი ვლახელი მთავარი სტეფანე კანტაკუზენი და სამეფო ტახტზე აიყვანეს ფანარიოტი ნიკოლო მავრიკორდატი, რომლის მთელი საქმიანობა მიმართული იყო თურქეთის ინტერესების დასაცავად ვლახეთში.

ამ მძიმე დღეებში ანთიმოზ ივერიელმა თავის გარშემო შემოიკრიბა ვლახელ ბოიართა ჯგუფი, რომლის მიზანი იყო გაენთავისუფლებინა ვლახეთი როგორც თურქთა, ასევე ფანარიოტთა ბატონობისაგან. კონკრეტული ღონისძიებებიც დაისახა, მაგრამ ნიკოლო მავროკორდატიმ ანთიმოზს უბრძანა, ნებაყოფილობით უარი ეთქვა მიტროპოლიტობაზე. ანთიმოზმა კატეგორიული უარი შეუთვალა. მაშინ მავროკორდატიმ დახმარებისათვის კონსტანტინოპოლის პატრიარქ იერემიას მიმართა. ეპისკოპოსთა კრებამ, რომელსაც არც ერთი რუმინელი სასულიერო პირი არ ესწრებოდა, „შეთქმული და რევოლუციისკენ წამქეზებელი „მეამბოხე“ ანთიმოზი შეაჩვენა, განკვეთა ეკლესიიდან და გამოაცხადა ყოველივე სამღვდელო „ღირსებაახდილად“, მაგრამ ნიკოლო მავროკორდატისათვის საკმარისი არ აღმოჩნდა ანთიმოზ ივერიელის უნგრო-ვლახეთის მიტროპოლიტობიდან გადაყენება, ამიტომ გადაწყვიტა, მოეშორებინა ვლახეთიდან. მან მიაღწია იმას, რომ წმიდა ანთიმოზი საბოლოოდ გააძევეს სინას მთაზე, წმიდა ეკატერინეს მონასტერში. სწორედ ამ წმინდა გზაზე მიმავალი აკუნწეს იგი თურქმა ჯარისკაცებმა.

ასეთ საბედისწერო გზას დაადგა ვახტანგ VI-ც, როდესაც არც სამეფო საბჭოს დაუჯერა და არც მოხერხებული დიპლომატია გამოიყენა და პირდაპირ, მტკიცედ აირჩია რუსული ორიენტაცია. რუსეთი ამ დროს გამოდიოდა ასპარეზზე და არც ისეთი ძლიერი იყო, რომ საქართველოსა და ვლახეთის მსგავს პატარა ქვეყნებს დახმარებოდა, მათ გამო გაერთულებინა საკუთარი პოლიტიკური მდგომარეობა. ამის გარდა, მისი გეოსტრატეგიული ინტერესები საბოლოოდ მთელი მართლმადიდებლური სმყაროს დაპატრონებას ითვალისწინებდა. 1724 წელს ოსმალეთთან დადებული ზავით პეტრე I-მა მას ისე დაუთმო აღმოსავლეთ საქართველოზე პროტექ-

ტორატის უფლება, თითქოს უკვე დაპყრობილი ჰქონოდა. თავისი გეოპოლიტიკური ინტერესებისათვის სამუდამოდ რუსეთში ემიგრირებულ ვახტანგს ჯერ პეტრეს მეუღლემ – ეკატერინა I-მა, ქართველებისა და სომხების საკუთარი ქვეყნიდან კასპიისპირეთში გადასახლება შესთავაზა, შემდეგ კი იმპერატორმა ანა ივანეს ასულმა ირანის შაჰთან მისი ელჩად გაგზავნა და რუსეთის პოლიტიკური ინტერესებისათვის გამოყენება სცადა.

ვახტანგ VI გვიან მიხვდა, რომ არჩევანში შეცდა, თუმცა, მაჰმადიანურ გარემოცვაში მყოფს სხვა უკეთესი არჩევანი არც ჰქონია. ის ასტრახანში, რუსეთის განაპირა პროვინციულ ქალაქში დასახლებული, სამშობლოზე მწარე ფიქრებით გატანჯული გარდაიცვალა 1737 წელს. იქვე დაკრძალეს, მისი საფლავი რამდენჯერმე გაიძარცვა, მისი სახელი, რომელსაც ამშვენებს ქვეყნის სიყვარულით აღსრულებული დიდი საქმეები, ერთგვარად შეიბღალა იმ დიპლომატიური მარცხით, რაც მას დაემართა. ცხადი გახდა, რომ რუსეთი მხოლოდ საკუთარ ინტერესებზე ფიქრობდა და ანგარიშს არავის უწევდა, თუგინდ ეს მისი პარტნიორი ქვეყნის მარცხის მიზეზი გამხდარიყო. რუსული პოლიტიკური ორიენტაციის სრულმა მარცხმა შეიწირა ეს ორი დიდი მოღვაწე – ვლახელი ქართველი – ანთიმოზ ივერიელი და საქართველოს სამეფო საგვარეულოს სახელოვანი წარმომადგენელი – ვახტანგ VI ბაგრატიონი.

ვახტანგ VI-ის სამხედრო-პოლიტიკური სტრატეგიის კრახის პარალელურად, მისი სულიერ-კულტურული მემკვიდრეობა იმ საწყის ეტაპად იქცა, რასაც შემდგომში ქვეყნის ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი აზროვნება დაეფუძნა. ამ მხრივ ის მსგავსია გვიანდელ შუა საუკუნეებში არსებული ევროპული პატრიციულ-ელიტური ნაციონალიზმისა, რომელმაც, მართალია უფრო ნელი ტემპით, მაგრამ ხელი შეუწყო ეროვნულ სახელმწიფოთა განვითარების პროცესს.

ვახტანგ VI-ს ეპოქას ქართველი ისტორიკოსები პირობითად აღორძინების ეპოქას უწოდებენ, რაც ამ შემთხვევაში აზიელი დამპყრობლების მერ განადგურებული ფეოდალური ურთიერთობების აღორძინებას უფრო აღნიშნავს, ვიდრე ევროპისთვის დამახასიათებელ კლასიკურ ტერმინს. მაგრამ, აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ეს ეპოქა „დასავლური აღორძინების“ პერიოდს მრავალი ნიშნით ჰგავს და მის ბევრ კომპონენტსაც შეიცავს.

ზემოთ აღვნიშნეთ, რომ სახელმწიფოებრივი იდეოლოგია არის რაციონალურად განსაზღვრულ პრინციპთა ის სისტემა, რო-

მელშიც ერთ სისტემადაა გაერთიანებული ღირებულებითი ორიენტირები და პრაქტიკული მოქმედების პრინციპები. ამ მხრივ, ის არათუ ემსგავსება რელიგიას, არამედ მისი სტერეოტიპით იქმნება და წარმოადგენს იმ მთლიანობას, რამაც უნდა გააერთიანოს მოქალაქეობრივი შეგნება. სწორედ ამის გამო იყო, რომ ეკლესიის წიაღში მომზადდა ის ქმედითი ნაბიჯებიც, რასაც პოლიტიკურად დაქუცმაცებული და იმპერიების დაქვემდებარებაში მყოფი ხალხები ერთიან, დამოუკიდებელ ერ-სახელმწიფოებად უნდა ჩამოეყალიბებინათ. ამ გზაზე უმთავრესი იყო საგანმანათლებლო პროგრამა, რომლის ღერძი ცოდნასთან ხელმისაწვდომობა უნდა გამხდარიყო და რისი განხორციელების შესაძლებლობას სტამბის შექმნა იძლეოდა. ორივე ქვეყნის – რუმინეთისა და საქართველოს წიგნის ბეჭდვის დაფუძნების სათავეში ერთი პიროვნების ყოფნა – ნიშანდობლივია ამ ქვეყნების ისტორიული ბედ-იღბლის განვითარების გზაზეც.

წიგნიერების განვითარება – საზოგადოების განვითარების წინაპირობაა. მხოლოდ განვითარებულ საზოგადოებას შეუძლია ღირებულებებზე დაფუძნებული და ეროვნული კულტურის შემქმნელი სახელმწიფოს ჩამოყალიბება. ვახტანგ VI-ის კულტურული მემკვიდრეობის ეს წილი ასევე აქტუალურია დღესაც. სწორედ მისი მოღვაწეობის შედეგად განვითარდა ლიტერატურულ-დიდაქტიკური მოტივი (სულხან-საბა ორბელიანის შემოქმედება), დაარსდა სწავლულ კაცთა კომისია, რომელმაც ფუნდამენტური ლიტერატურული მემკვიდრეობის შესწავლას მიჰყო ხელი, მისი შემდგომი ტირაჟირების მიზნით.

ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი განვითარების გზაზე მნიშვნელოვანია სქემა:

მითოლოგია – ეთნოსი; რელიგია – სახელმწიფო; იდეოლოგია – ერ-სახელმწიფო. ეს მემკვიდრეობითი ეტაპები ქმნიან შესაძლებლობას, გადალახონ ხალხებმა ისტორიული ბარიერი და ახალ ეტაპზე გადავიდნენ: შექმნან განვითარებული სახელმწიფო, რომელიც სხვა სახელმწიფოებთან თანამეგობრობაში შესძლებს კულტურულ განვითარებას.

ვახტანგ VI-ის მოღვაწეობა ქართლში და ანთიმოზ ივერიელი-სა ვლახეთში იყო სწორედ ახალი ეტაპისათვის მზადება, მისთვის საფუძვლის ჩაყრა.

დამონმებული წყაროები და ლიტერატურა:

1. დოდო ჭუმბურიძე, ვაჟა კიკნაძე, ხათუნა ქოქრაშვილი, ლელა სარალიძე, საქართველო-რუსეთის ურთიერთობა XVIII-XXI საუკუნეებში, წიგნი I, თბილისი, 2016.
2. პოლიევქტოს კარბელაშვილი, იერარქია საქართველოს ეკლესიისა, კათალიკოსნი და მღვდელმთავარნი, 1900.
3. А. Хаханов, Очерки по истории грузинской словесности, вып. III, 1898.
4. ზაქარია ჭიჭინაძე, ისტორია ქართულის სტამბისა და წიგნების ბეჭდვისა 1626-1900, ტფილისი, 1900.
5. გიორგი პაიჭაძე, ვახტანგ VI, თბილისი, 1981.
6. ქეთევან შარაშიძე, პირველი სტამბა საქართველოში(1709-1722), თბილისი, 1955.
7. Gillingham, John, The Beginnings of English Imperialism, Journal of Historical Sociology, 5, 1992.
8. Hastings, Adrian, The Construction of Nationhood: Ethnicity, Religion and Nationalism, Cambridge: 1992.
9. Sorokin, Peter (Pitirim), The Crisis of Our Age, NY, 1941

Zviad Tkeshelashvili

*Doctor of History, Professor of King Tamar
University of the Georgian Patriarchate*

National and State Development Prospects in the Context of the Kingdoms of Kartli and Wallachia (XVII-XVIII centuries)

Summary

The aim and objective of the research paper is to provide the pattern of a state development through studying and analyzing a period in history. Nation/state building follows a scheme: mythology – ethnicity; religion – statehood; ideology – a nation-state. By overcoming these milestones nations manage to cross the threshold of history and enter into a new era, and to build a modern state capable of cultural development in the context of friendly relations with other states. The subject studied in this paper is the political and cultural Legacy of Vakhtang VI, which is distinguished in the

history of Georgia by its significance. Following the Treaty of Amasya, concluded in 1555, the Ottoman Empire and Persia divided Georgia into two parts, and this was the unfavorable political situation inherited by the king Vakhtang VI. Besides industrial activities, Vakhtang VI initiated extensive cultural activities: establishing a printing house in Tbilisi, convening a wise men commission in charge of compiling and analyzing Georgian historical and literary monuments, and starting to print books in the Georgian language. In order to accomplish his plans, he contacted Anthim the Iberian, who at that time lived and worked in Wallachia; Anthim the Iberian sent Mikhail Ishtvanovich to Georgia, who founded the printing house and gathered the generation around it, who promoted the renaissance of the Georgian culture. Literacy is a prerequisite for the development of societies. Only a developed society is capable of building a state, which is based on values and promotes national culture. National ideology is the system of rational ideas, which unites values and principles of practical activities. In this respect, it does not just resemble a religion, but actually is based on it and forms a single whole, which should generate citizenship awareness. Hence, it was in the bosoms of the Church, where the effective steps were initiated; the steps which were to turn politically fragmented nations suffering under the yoke of empires into single, independent nation-states. Along this path, proper educational program, which would grant access to knowledge, was essential, and this was possible by establishing a publishing house. The fact that the same person accomplished the idea of establishing printing houses in both countries – Romania and Georgia – defined the fate of and historical developments in these countries. The endeavors of Vakhtang VI in Georgia and those of Anthim the Iberian in Wallachia laid the groundwork for a new stage in the history of both countries.